

ในยุคการสื่อสารไร้พรมแดน สื่อมวลชน (Mass Communication) มีสิทธิและเสรีภาพในการนำเสนอข่าวสารต่างๆ ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น และสื่อมวลชนได้กลายเป็นสถาบันสำคัญของสังคมที่มีอิทธิพลต่อระบบ การเรียนรู้ และกระบวนการคิดของคนในสังคมมากขึ้น โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันที่กระแสบริโภคนิยมไหลบ่าเข้ามาอย่างรุนแรง “สื่อ” จึงถูกใช้เป็นเครื่องมือในการโฆษณาชวนเชื่อ และครอบงำความคิดของประชาชนอย่างไม่รู้ตัว ทั้งคนจำนวนมาก รับสารจากสื่อที่ถูกจำกัดจากรัฐและนายทุน

“การสื่อสาร” จึงมีลักษณะเหมือนดาบสองคม ที่ทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสารต้องระมัดระวังในการใช้คมดาบให้เกิดประโยชน์ และป้องกันไม่ให้คมดาบนั้นย้อนกลับมาบาดตัวเรา

การรับสื่ออย่างมีสติ รู้จักกับดักอันนำไปสู่อาการของการตกเป็นเหยื่อ สร้างภูมิคุ้มกันในการรับสื่อ สร้างความเข้าใจในสารที่ถูกสื่อออกมา เพื่อป้องกันมิให้ตนเองตกเป็นเหยื่อของสื่อมวลชน ด้วยการสรรหาวิธีการสร้างตนให้เป็นผู้รับข่าวอย่างมีภูมิรู้ สิ่งนี้ทำได้อย่างไร?

เมื่อวันศุกร์ที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2546 เสมสิกขาลัย สถาบันการศึกษาทางเลือกได้จัดอบรมเพื่อความเข้าใจโครงสร้างสังคม ในหัวข้อ “ความเข้าใจเรื่องระบบสื่อสารมวลชน” ขึ้น ณ อาคารการเรียนรู้ที่กรุงเทพมหานคร บริเวณคลองสาน โดยเชิญ ผศ. ดร. วิลาสินี พิพิธกุล อาจารย์ประจำคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นผู้นำกระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างความรู้และความเข้าใจให้กับผู้เรียนได้รู้เท่าทันอิทธิพลของสื่อมวลชน และมีวิจรรณญาณในการรับข่าวสารอย่างชาญฉลาด ซึ่งผู้เข้าร่วมอบรมในวันนั้นมาจากหลากหลายอาชีพ ทั้งพระภิกษุสงฆ์ แม่ชี นักพัฒนาชุมชน นักศึกษา และผู้แทนจากสื่อมวลชน

ทั้งนี้บรรยากาศการอบรมในวันนั้น มีลักษณะการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเป็นกันเอง โดยมีอาจารย์วิลาสินี พิพิธกุล เป็นผู้นำกระบวนการเรียนรู้ เริ่มด้วยการให้นิยามคำว่า “สื่อมวลชน” ผ่านเนื้อหาเกี่ยวกับหน้าที่ทางสังคมของสื่อมวลชน 5 ประการ คือ การให้ข้อมูลข่าวสาร การประสานส่วนต่างๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน การสร้างความต่อเนื่องทางสังคม การให้ความเพลิดเพลิน แก่สมาชิก และการณรงค์ทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังพูดถึงบทบาทหรือกระบวนการการทำงานของสื่อมวลชน ในฐานะเป็นผู้รักษาช่องทางการสื่อสาร (gatekeeper) ผู้กำหนดวาระ/ประเด็นทางสังคม (agenda setter) ผู้ตรวจสอบอำนาจรัฐของสาธารณชน (public watchdog) และผู้รักษาผลประโยชน์ของนายทุนและรัฐ (guard dog and servant of the state) การให้ความรู้

In the borderless communication era, mass communication has more extensive rights and freedom in presenting information. Mass media has become important institutions of society with more influence on learning system and thinking process of people in society. In the current society where consumerism has severely flowed in, “media” is used as a tool for propaganda and has unknowingly overwhelmed people’s ideas. A lot of people receive message from the media restrained by the government and capitalists.

“Communication” is thus like a double-edged sword that both receivers and transmitters must be careful for benefits. This is to prevent the sword edge from cutting us.

To receive the media with sense, know the trap that leads to be victimized, create immunity in receiving the media, create understanding in the message transmitted, this is to prevent oneself from falling prey to mass media by finding ways to become receivers with wisdom. How can this be done?

On June 13, 2003, SEM Sikkhalai, an alternative educational institution, organized a training on understanding social structure titled “**Understanding of Mass Media System**” at Learning Ashram in Bangkok by inviting **Assistant Professor Wilasinee Phiphitkul**, Faculty of Mass Communication, Chulalongkorn University, to be the leader of learning process to create knowledge and understanding for learners to keep pace with the influence of mass media and have consideration in wisely receiving the message. Training participants were diversified, ranging from monks, nuns, community developers, students to mass media representatives.

The atmosphere of the training was the informal exchange of opinion led by Asst. Prof. Wilasinee Phiphitkul. She started with the definition of “mass media” through the content concerning **5 social duties of mass media**. They are: information provision, integration of various parts of society, creation of social continuation, entertaining members and social, political and economic campaigns. In addition, she also talked about the **roles or working procedures of mass media** as gatekeeper, agenda setter, public watchdog, and guard and servant of the state. The preliminary knowledge provision made learners understand and know “media” more and what had been forgotten was refreshed. This is a motivation for training participants to mutually think and consider that in the **mass society** where relationship of members was casual and alienated, why “mass media” was so influential on people in society.

The dialogue on that day came to a conclusion that as people in the mass society lack realization of **true value**, but get stuck with **symbolic value** or fake conscience (what most people think as true. This symbolic value has been transmitted mostly through such major media as radio, TV, and newspaper, including the Internet. Therefore, mass media in the Thai society today is more

SEE

ในเบื้องต้นนี้ ทำให้
ผู้เรียนได้เข้าใจและรู้จัก “สื่อ”
มากยิ่งขึ้น ส่วนที่หลงลืมไปก็กลับมาชัดเจน
เป็นการจุดประกายให้กับผู้เข้าร่วมอบรมได้ร่วมกันคิด ร่วม
พิจารณาว่าในสังคมมวลชน (Mass Society) ที่มีลักษณะความสัมพันธ์ของ
สมาชิกแบบฉาบฉวย แปรกแยกนั้น ทำไม “สื่อมวลชน” จึงเข้ามามีอิทธิพลต่อประชาชน

ในสังคมเป็นอย่างสูง?

วงสนทนาในวันนั้นได้ข้อสรุปว่า เนื่องจากคนที่อยู่ในสังคมมวลชน ขาดความตระหนักในคุณค่าที่แท้จริง แต่ไปยึดติดกับคุณค่า
เชิงสัญลักษณ์ หรือจิตสำนึกเทียม (สิ่งที่คนส่วนใหญ่คิดว่าจริง) ซึ่งคุณค่าเชิงสัญลักษณ์นี้เอง ทำให้เนื้อหาหรือสารที่สื่อออกมา เน้นการนำ
เสนอผ่านทางวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ รวมทั้งอินเทอร์เน็ตซึ่งจัดเป็นสื่อกระแสหลัก ดังนั้นลักษณะของสื่อมวลชนในสังคมไทย
วันนี้ จึงมีความเป็นธุรกิจมากขึ้น สุดท้ายผลกระทบจึงตกอยู่กับผู้รับสาร คือการได้รับสารที่ไร้คุณภาพ ถูกยัดเยียดและครอบงำทาง
ความคิดทั้งจากเนื้อหาและโฆษณาที่นำเสนอทางสื่ออย่างไม่รู้ตัว

เมื่อสื่อกระแสหลักไม่เป็นธรรม แล้วทำไมสังคมไทยไม่ส่งเสริมสื่อทางเลือก? เป็นประเด็นคำถามที่กระตุ้นให้การสนทนาเพื่อ
การเรียนรู้ในวันนั้นเข้มข้นขึ้น

บทบาทของสื่อมวลชน ที่เคยเป็นกระจกสะท้อนสังคมยังมีจริงอยู่หรือไม่ หรือสื่อมวลชนมีคุณค่าเพียงเป็น “นักตีฟองสบู่” ที่เข้าใจ
ถึงความเปราะบางของมนุษย์ ว่าไม่ปฏิเสธที่จะรับรู้ในเรื่องของคนทะเลาะกันในวงการเมือง การตีสั้นพันทาง การซุบซิบนินทา หรือ
กีฬา ซึ่งหามาได้ง่ายๆ ด้วยต้นทุนถูกๆ ข้อมูลประเภทดังกล่าวจึงกลายเป็นเนื้อหาส่วนใหญ่ของสื่อมวลชนทุกประเภท การนำเสนอ
เนื้อหาสาระของสื่อจึงเป็นการบอกเล่า รายงานสิ่งที่เกิดขึ้น มากกว่าการสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้

แต่สื่อมวลชนมิใช่จะตกอยู่ในสภาพวิกฤตเช่นนี้ทั้งหมด “สื่อทางเลือก” ซึ่งเป็นสื่อขนาดเล็กที่มีความใกล้ชิดและตอบสนอง
ความรู้สึกนึกคิดของประชาชนมากกว่าสื่อกระแสหลัก เปรียบเสมือนแสงเทียนที่ยังพอจุดประกายความคิดทางภูมิปัญญาให้กับ
เยาวชนและคนไทย โดยสื่อทางเลือกของสังคมไทย จัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี อาทิ รายการโทรทัศน์ “ชีวิตและสุขภาพ”
ของ นพ. อัมพล สุอัมพันธ์ ที่นำเสนอรายการให้ความรู้ด้านการวินิจฉัยโรคและการปฏิบัติตนเพื่อการมีสุขภาพที่ดี รายการโทรทัศน์
“ทุ่งแสงตะวัน” ของคุณนิรมล เมธิ์สุวกุล ที่สามารถสร้างแรงจูงใจในสำนึกรักธรรมชาติแก่เยาวชนได้จำนวนมากไม่น้อย นิตยสาร
“สารคดี” นิตยสารรายเดือนที่นำเสนอสาระด้านชีวิต สิ่งแวดล้อม และความรู้ใหม่ๆ นับเป็นแหล่งค้นคว้าและอ้างอิง

business oriented. The impact thus falls upon message receivers. That is the message received is of no quality and is
crammed. Their idea is influenced in terms of content and advertising presented through the media unconsciously.

When the major media is unfair, why doesn't the Thai society support alternative media? This is the question that
stimulated the dialogue that day to be more serious.

Does the role of mass media as mirror of society still exist? Or is the mass media is only “bubble beater” who
understands human fragility as not denying to acknowledge stories of people fighting in politics, brawling with weapons,
rumors or sports, which is obtained easily and cheaply. Such information is most of the content of all mass media.
The presentation of content of media is the telling and reporting of what's going on rather than for creative learning.

However, mass media is not in such crisis. “Alternative media”, which is small media closer to and more
responsive to people than major media, is like a candlelight that can sufficiently ignite wisdom and feeling of both Thai
adults and youths. Alternative media of Thai society is a good learning center. For example, the TV program
“Life and Health” of Dr. Amphol Soomphan that presents knowledge about disease diagnosis and how to
behave for good health; “Sunlight Field” of Ms. Niramol Metheesuwakul that can create motivation in natural
preservation to a lot of young people; “Feature” Magazine, a monthly magazine that presents content of life,
environment and new knowledge is regarded a complete research and reference source; and Prachadharm
News Agency of Mr. Nidhi leosriwongse that presents news by local scholar producers to disseminate within
communities, is regarded an interesting popular news agency.

What is the desirable direction of mass media? is the issue Asst. Prof. Wilasinee Phiphitkul
allowed all training participants to exchange and present their ideas independently. This can be concluded
that the presentation of news and information of media in current society that must rely on income from
sponsors is hard to expect for neutrality; to be fair is more appropriate. There should independent
institutions or organizations to control and monitor the production and presentation of all media for
creative benefits of society.

ที่ค่อนข้างสมบูรณ์ และสำนักข่าวประชาธรรม ของคุณนิธิ เอียวศรีวงศ์ ที่นำเสนอข่าวโดยทีมผู้ผลิตที่เป็นปัญญาชนในท้องถิ่น เพื่อเผยแพร่ภายในชุมชน จัดเป็นสำนักข่าวภาคประชาชนที่น่าสนใจ

ทิศทางของการสื่อสารมวลชนที่พึงปรารถนาเป็นเช่นไร? เป็นประเด็นที่อาจารย์วิลาสินี ได้เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมอบรมทุกคนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนและเสนอความคิดเห็นของตนเองอย่างอิสระ ซึ่งพอจะสรุปแนวคิดโดยรวมได้ว่า การนำเสนอข่าวสารและเนื้อหาของสื่อในสังคมปัจจุบันที่ต้องพึ่งพารายได้จากผู้อุปถัมภ์รายการ หากหวังให้มีเนื้อหาเป็นกลางคงยาก แต่ขอให้มีความเป็นธรรมจะเหมาะสมกว่า โดยควรมีสถาบันหรือองค์กรอิสระคอยควบคุม ตรวจสอบการผลิตและนำเสนอของสื่อทุกประเภทให้เกิดประโยชน์ในเชิงสร้างสรรค์ต่อสังคม

นอกจากนี้ควรจะมีโอกาสให้ผู้รับสารหรือประชาชนได้มีโอกาสปรับเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ผลิตสื่อบ้างในบางโอกาส และเหนือสิ่งอื่นใด ควรมีหลักสูตรหรือบทเรียนที่เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสื่อสารมวลชนอยู่ในหลักสูตรทุกระบบ ทั้งที่โรงเรียน สถาบันการศึกษาของชุมชน รวมทั้งวัดด้วย เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจให้เยาวชนและคนในชุมชนมีความรู้เท่าทันสื่อ (media literacy) และไม่ตกเป็นเหยื่อของสื่อต่างๆ

สำหรับอาจารย์วิลาสินีเอง มีข้อเสนอแนะโดยหลักๆ ว่า ในการผลิตสื่อต่างๆ ควรจะมีภาครัฐเข้ามาจัดการกำหนดให้แต่ละสถานีจัดสรรเวลาไม่กว่าร้อยละยี่สิบ เพื่อนำเสนอรายการที่มีสารประโยชน์ต่อสังคม พร้อมให้การสนับสนุนงบประมาณกับสื่อเหล่านี้ ทั้งเร่งให้มีคณะกรรมการกิจการคลื่นความถี่วิทยุและโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) เพื่อดำเนินการจัดสรรคลื่นวิทยุกระจายเสียง โดยให้มีคลื่นที่ดำเนินรายการโดยภาคประชาชนและสาธารณะตามสัดส่วนที่กำหนดในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และ พ.ร.บ. องค์กรจัดสรรคลื่นความถี่ พ.ศ. 2543

ในส่วนของสื่อมวลชน อาจารย์มีความเห็นว่า ควรมีโรงเรียนผลิตสื่อมวลชนที่มีคุณภาพ ถ้าเป็นไปได้ควรกำหนดเนื้อหาที่สอนว่าด้วยเรื่องจิตสำนึกสื่อมวลชน ซึ่งจะกลายเป็นปัจจัยกระตุ้นให้ตัวสื่อเองมีความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ และผลที่เกิดขึ้นก็คือ จะทำให้ประชาชนได้เสพเนื้อหาสาระที่มีคุณภาพมากกว่านี้

บทสรุปของการอบรมในวันนั้น เป็นที่ยอมรับกันว่า ระบบการสื่อสารมวลชนยังคงเป็นสถาบันที่จำเป็นของสังคมในยุคปัจจุบัน แต่หากพิจารณาให้ถ่องแท้ “สื่อมวลชน” มีทั้งด้านที่สร้างสรรค์และด้านที่ทำลายในตัวของตัวเอง เหมือนดาบสองคม การค้นหาวิธีการในการรับเอา “คมที่สร้างสรรค์” เอาไว้มากที่สุด และป้องกัน “คมที่ทำลาย” นั้น ควรเริ่มต้นที่ประชาชนหรือผู้รับสารเอง ที่จะเป็นผู้เลือกสรรและกลั่นกรองสิ่งต่างๆ เหล่านั้นให้ดีที่สุด มากกว่าการไปเปลี่ยนแปลงสื่อมวลชนที่อยู่เหนืออำนาจของเราจะเข้าไปแทรกแซงได้

In addition, message receivers or people should have a chance to change their roles into media producers on some occasions. Above all, there should be a curriculum or lesson that enhances knowledge and understanding about mass media in all curricular system i.e. school, community education institutions, including temples. This is to enhance knowledge and understanding of youths and people in communities to have media literacy and not fall prey to various media.

Asst. Prof. Wilasinee herself offered principal proposals that in producing media, the public sector should manage and specify each station to allocate at least 20% of its time to present beneficial programs to society. The government should also support the budget to these media. Concurrently, the appointment of National Commission of Radio and Television Transmission Frequency Allocation should be accelerated to have those frequencies implemented by the people and the public according to the ratio specified in the Constitution B.E. 2540 and the Radio and Television Transmission Frequency Allocation Independent Regulatory Body Establishment Act B.E. 2543.

As for the mass media, she thought that there should be schools that produce quality mass media, if possible. The content instructed should be on mass media conscience, which will be a stimulating factor for them to be responsible in their duties. The consequence is that people can consume more quality content.

The conclusion of the training is that mass media is accepted as a necessary institution of today society. However, deeply considered, “mass media” is both constructive and destructive in itself. It is like a double-edged sword. The search for method to receive “creative edge” the most and prevent “destructive edge” should start at the people or message receivers to best select and screen those issues rather than to change mass media, which is beyond our control and interference.